

Æ synnejyer snakke synnejysk

Af [Randi Benedikte Brodersen](#) 14. september 2009 • I kategorien [Dialekter](#) •

Engang i sommer læste jeg i [en jysk avis](#) en overskrift og nogle linjer om det [sønderjyske](#) sprogs fremtid. Det var interessant nok ikke en jysk sprogforsker som havde udtalt sig og leveret stof til en typisk agurketidsoverskrift, men en forsker fra København. Avisoverskriften fik mig til at stille spørgsmål: Er det vigtig fremtidsforskning eller rent gætteri at spå om fremtidens sprogudvikling? Hvad er mon formålet? Måske ren agurketidsfyld. Men også problematisk og provokerende fyld: En alvidende sprogforsker gør sig til herre over en dialekts udvikling og fremtid, og en avis formidler et forældet dialektbegreb.

Det forældede dialektbegreb ligger i journalistens brug af udtrykket "det oprindelige sønderjyske sprog", som journalisten måske har fået af sprogforskeren. Der kunne også have stået "ægte" eller "ren". Det er alle tre ord som hører sammen med et nationalromantisk dialektbegreb, og det kan vi ikke bruge til meget i 2009. Nogle sprogforskere taler derfor hellere om "traditionel" eller "klassisk" dialekt, men som regel uden at definere eller præcisere hvad det så er. Begrebsindholdet er måske 100 år for gammelt.

Det er selvfølgelig et problem i sprogvidenskaben at dialektbegrebet står stille, mens dialekten udvikler sig videre. Derfor er den interviewede sprogforskers udtalelse om at de unge sønderjyder ikke taler "som deres bedsteforældre gør", underlig og uheldig. For hvis de to generationers sprog skulle have været det samme, så skulle tiden og dialekten jo have stået stille. Så hvad har vi brug for at vide? Hvilke sprogtræk er mest stabile i to, eller evt. tre, generationers sprog? Hvilke træk er ved at forsvinde eller er forsvunden?

Selvfulgelig udvikler sprog – og også sønderjysk – sig. Det ville være virkelig mærkeligt hvis vi alle gik rundt og talte som vores forældre eller bedsteforældre. De har med garanti heller ikke talt som deres forældre eller bedsteforældre. Vi lever i en anden tid. Vi lever et andet liv.

Dialekter følger med tiden. Når sprogfolk vil beskrive unge (og ældre) folks dialekter, i Sønderjylland og andre steder i Danmark, så nytter det ikke at forvente eller forlange at bedsteforældre og børnebørn snakker dialekt i samme omfang. Der er generationsforskelle. I min sønderjyske familie og i andre familier. Sønderjyder snakker sønderjysk sammen og langt mindre sønderjysk, eller dansk, når der kommer en københavnsk sprogforsker på besøg.

Randi Bendikte Brodersen, lektor i dansk
Islands Universitet, Reykjavik

Læs også:

1. [Nyt på dialekt.dk](#) Hvordan lød det gamle dragorsprog? Hvad er vestjysk stød? Det er spørgsmål man nu kan få besvaret på dialekt.dk, der i september 2010 lancerede et dialektkort med 43 lydprøver forsynet...
2. [Borgmesterkæder og dialektgrænser](#) Kort der sammenligner forekomsten af forskellige typer stød i dansk for 100 år siden med resultatet af kommunevalget 2009. (Stød kort: Nordisk Forskningsinstitut <http://nfi.ku.dk/>) Kortet over borgmesterposterne fra kommunevalget 17. november...
3. [Norsk sprog 1807-1820 \[del 1 af 2\]](#) Sprogets betydning og den nordiske renaissance Johann Gottfried Herder (1744-1803) © Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz Før nationalismens tidsalder blev sproget sjældent tillagt en kulturel eller politisk betydning. Sproget var for de...
4. [Meget er stadig møj ...](#) Seks moderne danske talesprog, dvs. dialekter, er undersøgt. Fra øst: bornholmsk (Rønne), københavnsk (Østerbro), sydsjællandsk (Næstved), østfynsk (Nyborg), sønderjysk (Sønderborg) og vestjysk (Skjern). Resultaterne vil være overraskende for somme.

Tagget med: [Dansk](#), [Dialekter](#), [generationer](#), [jysk](#), [nationalromantik](#), [sprogrigtighed](#), [sønderjysk](#), [truede sprog](#)

4 kommentarer

Erik
15. september 2009 • 11:57

Vil det ikke være mere korrekt at bruge formen forsvundet – evt. forsvundne – i teksten herunder?

"Hvilke sprogtræk er mest stabile i to, eller evt. tre, generationers sprog? Hvilke træk er ved at forsvinde eller er forsvunden?"

Svar

Randi Benedikte Brodersen

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker små børns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk

4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog museet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Dialekter'

Sønderjyder og københavnere kender naboen på sproget
Ded borriijnholmska måled
Nyt på [dialekt.dk](#)
Meget er stadig møj ...

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Monica Scheuer til Jødiske efternavne
jane til Jødiske efternavne
InglêS til Sprogene i Mozambique
Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?
Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?
Henrik Klindt-Jensen til Ded borriijnholmska måled

Artikler om

15. september 2009 • 16:19

Erik, tak for dit høflige sprogrigtighedsspørgsmål. Det er interessant at du hæfter dig ved formen "forsvunden" med endelsen -en. Dit spørgsmål satte gang i mange tanker, og nogle af dem skal jeg prøve at flette ind i et svar. Formen "forsvundne" lader jeg ligge i denne omgang. Den kræver en mere udførlig kommentar.

Jo, selvfølgelig har du ret i at den rigsdanske form er "forsvundet". "Forsvunden" er jysk, ligesom "skreven", "bleven", "dreven" og "fløjn". De er almindelige i mange jyders talesprog. Jeg vælger nogle gange at bruge jyske talesprogsformer i mine (sprog)tekster, fordi jeg med den slags former bringer talesproget nærmere skriftsproget, og ind i skriftsproget. Jeg gør det ret bevidst og tænker også nogle gange: Mon der er nogle der lægger mærke til disse jyske former og reagerer på dem. Og det gør du jo så. Det opfatter jeg som et glædeligt tegn på sproglig bevidsthed og opmærksomhed.

I mange sammenhænge får skriftsproget lov til at bestemme over talesproget, og talesproget må ofte bøje sig for skriftsproget. For mig har talesproget status som den primære sprogform, både fordi det er den vi lærer først og fordi det er den vigtigste; vi kan ikke leve en dag uden tale- og tænkesprog, men vi kan godt undvære skriftsproget, i nogle dage. Skriftsproget er ikke livsnødvendigt på samme måde som talesproget. Når jeg bringer talesprogsformer eller talesprogsnære former ind i skriftsproget, sender jeg et signal om talesprogets særlige status. Sprogpsykologisk (og måske også sprogpædagogisk) giver det en følelse af frihed at lade talesproget være hævet over skriftsproget. Konsekvensen er at afstanden mellem de to former bliver mindre. Det oplever jeg som positivt.

Jeg føjede ovenfor dit spørgsmål sammen med sprogrigtighed, og netop sprogrigtighed er et stort og vigtigt emne. Jeg er især optaget af sprogrigtighedens psykologiske side og spørgsmål som disse. Hvad betyder (vores) sprog i vores liv? Hvad gør sproget gør ved os? Og hvordan er sammenhængen mellem sprog (og sprogformer) og identitet? Hvordan hænger sprog og (personlig) stil sammen?

talesproghilsen
randi

Svar

Marie Maegaard

24. marts 2010 • 17:02

Kære Randi

Jeg opdagede desværre først dit indlæg lidt sent, ellers ville jeg have reageret på det før. Du skriver at du har læst en avisartikel som var "problematisk og provokerende". Det må jeg sige at jeg også synes at dit indlæg er. Artiklen er nemlig et interview med mig. Ikke et særlig vellykket et af slagsen, det kan vi godt blive enige om, men din kritik af mig er ikke fair. Der er mange ting i din kritik, men jeg tager kun fat i det som faldt mig mest for brystet.

1) For det første insinuerer du at jeg er fremkommet med de ord og den konklusion journalisten vælger at bruge eksempelvis i overskriften. Det er mildest talt ikke tilfældet. Du ved selv hvordan sådan noget fungerer: Journalisten vil gerne male fanden på væggen og præsentere en konflikt, selv om jeg forklarede hende at jeg ikke er uenig med Karen Margrethe Pedersen som hun også havde interviewet. Jeg forklarer hvad min forskning i sønderjysk går ud på, hvilke resultater den har givet, og hun formidler det – på sin egen måde og med sin egen dagsorden. Sådan er det, og det er ærgerligt at resultatet blev som det gjorde i denne artikel, men du som selv er sprogforsker behøver jo ikke at lade dig nøje med en avisartikel om emnet. Du kan fx læse min undersøgelse: "Jeg er da stolt af at være sønderjyde – altså sådan forholdsvis" som er udkommet i Danske Talesprog 2, 2001. Det er en nuanceret forskningsredegørelse som handler om unge sønderjyders sprogbrug, og som bygger på deres egne optagelser, på interview, på spørgeskemaer og på sprogmaskestudier.

2) Du skriver "Det var interessant nok ikke en jysk sprogforsker som havde udtalt sig og leveret stof til en typisk agurketidsoverskrift, men en forsker fra København." Skal det forstås sådan at når man bor i København, kan man kun forske i københavnsk? Det kan jeg ikke tro at du mener. Men naturligvis er det en pointe i undersøgelsen at de sønderjyske unge ændrer deres sprog alt efter hvem de taler med. Og fx er de mest standardnære når de snakker med mig, og mindst når de snakker med deres bedsteforældre. Som du selv skriver: "Sønderjyder snakker sønderjysk sammen og langt mindre sønderjysk, eller dansk, når der kommer en københavnsk sprogforsker på besøg." Ja, netop, og det er præcis den vekslen undersøgelsen har fokus på.

3) Dialektbegrebet har du også under behandling, og det mener jeg er helt rimeligt. Jeg mener på den anden side at man udvander begrebet hvis man bruger det som du foreslår, men det er naturligvis en diskussionssag. Selvfølgelig udvikler sprog sig, som du også skriver. Men sproget i Sønderjylland, Vendsyssel eller på Lolland udvikler sig stort set udelukkende på den måde at det bliver mere og mere standardnært eller rigsdansk, og det er dér problemet ligger. Vi får næsten ingen nye regionale eller lokale former i dansk talesprog, men derimod ændres talesproget fra én generation til den næste, så det gradvist nærmer sig sproget i København. Det er langt fra sikkert at det nogensinde vil blive som københavnsk; fx er der jo mange prosodiske forskelle mellem sprogbrug i forskellige egne af landet. Disse former for sprogbrug kan man godt omtale som forskellige dialekter, men så synes jeg at man romantiserer virkeligheden som er at dansk talesprog bliver mere og mere ensartet.

Mange hilsener

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjøv skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	OmniGlott. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	
september 2009	
august 2009	
juli 2009	

Resurser

Bogstavlyd
Dansk sprognavn
Den danske ordbog
Dialekt.dk
dk.kultur.sprog
Korpus.dk
Nye ord i dansk på nettet (NOID)
Ordbog over det danske sprog
Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
Sproget.dk
Svenska Akademien
Ø (Schwa.dk)

Marie

Svar

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Randi Benedikte Brodersen

8. maj 2010 • 00:56

Kære Marie

Tak for din velbegrundede kommentar. Jeg skrev stikord til et svar allerede samme dag jeg læste den, og den har sat gang i mange tanker.

Jeg er ikke ude på at kritisere din forskning, men at du oplever mit indlæg som provokerende og min kritik som uretfærdig, kan jeg godt forstå. Jeg reagerer på det der står i avisopslaget, og især på journalistens fremstilling af den aktuelle talesprogsforskning, og min kritik burde også have været rettet imod journalistens måde at bruge din forskning på. Jeg kender din artikel i Danske Talesprog 2/2001, som du henviser til, og meget andet du har skrevet. Jeg har også haft stort udbytte af at læse dit bidrag i jubilæumsantologien Dialektforskning i 100 år, fordi du problematiserer, videreudvikler og forbedrer den såkaldte masketest-metode, en metode der er bleven brugt i sprogholdningsundersøgelser i mange år. Det er du mig bekendt både den første og den eneste der har gjort. Jeg skriver om din brug af maskemetoden i min anmeldelse af bogen:

<http://sprog-museet.dk/dialekter/danske-dialekter-lever/>.

Jeg er ude på at problematisere emner som sprogudvikling (og danske dialekters udvikling) og sproglig mangfoldighed, hvordan vi beskriver sprogudvikling, hvad (manglende) begrebsdefinitioner betyder og hvordan vi som forskere påvirker de mennesker hvis sprogbrug vi bruger som data i vores sprogundersøgelser. Men i det at problematisere ligger der også et snert af en principiel kritik som er rettet imod to ting: 1) de til tider kategoriske påstande om talesprogsudviklingen som kommer frem i aviser og mange andre steder, og som altid kommer fra København: at alle i Danmark taler "københavnsk", at kun københavnske træk breder sig, og at der ikke findes dialekter i Danmark osv., men vel at mærke uden et ord om hvad "københavnsk" og "dialekt" er, og 2) avisernes fremstilling af sprogudviklingen og brug af talesprogsforskningen. Vi er nok mange som har oplevet at en journalist formidler et budskab "på sin egen måde og med sin egen dagsorden" som du skriver. Men måske ligger fejlen både ved journalister (og mediernes betingelser) når journalister giver unuancerede fremstillinger af vores forskning, og ved os sprogfolk når det ikke lykkes os at nå igennem med et præcist og nuanceret budskab? Mange af os har oplevet at blive fejltolket og fejlciteret. Det er træls og frustrerende, men samtidig frugtbart hvis det får os til at fare i blækhuset og sætter gang i faglige diskussioner. Det havde været godt nyt om journalisten i den aktuelle tekst havde brugt stof fra både din og Karen Margrethe Pedersens forskning. Eller om vi oftere tog til genmæle, over for hinanden, som du gør i din kommentar, og i medierne. Så ville avislæsere vel få et mere nuanceret og kvalificeret billede af sprogudviklingen i Danmark?

Resten af mit svar er bleven til nye indlæg, et om dialektbegrebet og et om hvad vores sprogforskerbriller betyder for hvad vi ser og hvad vi vælger at fokusere på, og hvordan vi påvirker vores informanter.

Mange hilsner fra Randi

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.